

תעסוקת חרדים - מבט על

כתיבה: מרב פלג-גבאי | אישור: שלי לוי, ראש צוות

תאריך: י"ד בסיון תשפ"ב, 13 ביוני 2022

מבט על

תוכן עניינים

1.....	תמצית.....	
2.....	מבוא	.1
5.....	שיעורי תעסוקה והיקפי משרה	.2
7.....	נתוני שכר וענפי תעסוקה	.3
10.....	תעסוקה ושכר של חרדים בענף ההייטק	.4
12.....	חסמי תעסוקה עיקריים	.5
16.....	פעולות הממשלה להגברת שילוב חרדים בתעסוקה	.6
19.....	שאלות לדיון	.7

תמצית

מסמך זה נכתב לבקשת הוועדה למיזמי תשתית לאומיים מיוחדים ושירותי דת יהודיים, ועניינו תמונת מצב עדכנית של שיעורי התעסוקה והשכר בקרב חרדים בענפי המשק השונים, חסמים להשתלבותם בשוק העבודה ופעולות הממשלה בתחום זה. במסגרת כתיבת המסמך פנינו לזרוע העבודה במשרד הכלכלה והתעשייה, המופקדת על תכלול הטיפול בנושא, בבקשת מידע על פעולות שנוקטת המדינה בתחום זה, אולם תשובת המשרד התקבלה באופן חלקי ובאיחור רב, כך שלא התאפשר להתייחס לכל המידע שנמסר וגם לא לכל הסוגיות שלגביהן ביקשנו נתונים.

- שיעור החרדים באוכלוסייה בגיל העבודה בישראל הוא כ-8%, ועל פי תחזיות הוא צפוי להגיע עד שנת 2065 ל-26%.** בשנים 2003–2015 חל גידול משמעותי בשיעורי התעסוקה באוכלוסייה החרדית. בעוד ששיעור התעסוקה בקרב הנשים החרדיות הוסיף לגדול גם לאחר שנת 2015, הגידול בשיעור התעסוקה בקרב הגברים נעצר ואף פחת מעט מאז. גורמים ממשלתיים ומקצועיים הסבירו את העצירה במגמת הגידול בין היתר על רקע הגדלת תקציבי התמיכה הממשלתיים והותרת גיל 24 כגיל הפטור משירות צבאי לתלמידי הישיבות.
- נכון לסוף הרבעון הראשון של שנת 2022 כמחצית מהגברים החרדים מועסקים, ושיעור התעסוקה בקרבם על פי הגדרה עצמית (54.5%) גבוה יותר מאשר בקרב אלה המוגדרים על פי מוסד הלימודים האחרון או יישוב המגורים (50.9%).** שיעור התעסוקה בקרב גברים חרדים נמוך מיעדי התעסוקה שנקבעו בהחלטת ממשלה מאוגוסט 2021 לפיהם יעד התעסוקה לגברים חרדים בגיל 25–66 יהיה 65% מועסקים בשנת 2030 והוא יועלה ל-70% אם גיל הפטור שלהם משירות צבאי יירד. לעומת זאת, **בקרב נשים חרדיות שיעור התעסוקה הוא כ-81% ובניגוד לגברים, שיעור התעסוקה שלהם עודנו רחוק מהיעד לשנת 2030, שיעור התעסוקה בקרב הנשים כבר עומד ביעד שנקבע לשנת 2030.**
- רק 37% מהנשים החרדיות מועסקות במישרה מלאה, לעומת 59% מהיהודיות שאינן חרדיות. באשר לגברים החרדים, פחות משליש מהם מועסקים במשרה מלאה לעומת כשלושה רבעים בקרב גברים יהודים שאינם חרדים.** להיקף המישרות יש השפעה ישירה על גובה השכר הממוצע.
- בתחילת שנת 2018, ההכנסה החודשית הממוצעת והחציונית של הגברים החרדים היתה קטנה בכ-40% מהכנסתם של גברים יהודים שאינם חרדים, והכנסתן הממוצעת והחציונית של הנשים החרדיות היתה קטנה בכ-30% מהכנסתן של יהודיות שאינן חרדיות.** גם השכר הממוצע והחציוני ברוטו לשעה של נשים וגברים חרדים היה נמוך בהשוואה לזה של יהודים שאינם חרדים.
- חרדים מהווים כ-10% מקרב הלא-אקדמאים בגיל העבודה (בחלוקה כמעט שווה בין נשים וגברים) ו-3.7% בקרב האקדמאים בגיל העבודה (כשני שלישים מהם נשים).** רמת הייצוג של החרדים ברוב הענפים היא נמוכה, אם כי בכמה ענפים הם מיוצגים בשיעור גבוה משיעורם בכוח העבודה, למשל בענף המשפטים והחשבונאות.
- שיעור המועסקים בענף ההייטק עלה בהדרגה בשנים האחרונות אך הוא עדיין נמוך. לפי נתוני זרוע העבודה במשרד הכלכלה והתעשייה, שיעורם בקרב המועסקים בענף (בגיל 25–35) בשנת 2019 היה 5.5%, ולפי נתוני רשות החדשנות שיעור המועסקים החרדים בשנת 2021 היה 3%. כשני**

שלישים מהמועסקים החרדים בענף הן נשים, אך בקרב הגברים החרדים כמעט ולא ניכר שינוי בשיעורי התעסוקה. פערי השכר בין גברים חרדים ליהודים לא חרדים העובדים בענף גדלו לאורך השנים.

- **חסמים עיקריים להשתלבות גברים חרדים בשוק העבודה** כוללים חוסר משמעותי במיומנויות יסוד, כגון ידע באנגלית ובמתמטיקה ואוריינות דיגיטלית; איסור על עבודה או רכישת השכלה לא תורנית לפני גיל 24 כתנאי לקבלת פטור מגיוס לצה"ל; תמריץ שלילי לצאת לעבודה בשכר נמוך, כתוצאה משילוב בין התמיכה הישירה והעקיפה של המדינה בתלמידי הישיבות לבין כניסתם המאוחרת לשוק העבודה ובהעדר הכשרה הולמת; קשיים תרבותיים וחברתיים המקשים על שילוב בענפים עתירי שכר.
- **חסמים מרכזיים להשתלבות ולקידום נשים חרדיות** הם צורך לאזן בין תעסוקה למטלות הבית והמשפחה; מחסור ברקע לימודי; חסמים חברתיים ותרבותיים; מגוון מצומצם של תחומי לימוד ומיעוט לימודים אקדמיים, המקשים על ניידות וקידום מקצועי.
- **חסמים נוספים משותפים לשני המינים**, ובהם נגישות תחבורתית מוגבלת, העדר כלים מותאמים לאיתור ולמיון מועמדים חרדים, וכן רתיעת מעסיקים מהעסקת חרדים מחשש שיידרשו לשם כך התאמות מרחיקות לכת. להרחבה בנושא החסמים ראו פרק 5 במסמך.
- זרוע העבודה דיווחה כי היא מפעילה כמה תוכניות סיוע לשילוב חרדים בתעסוקה – חלקן במסגרת שותפויות עם ארגונים שונים – המציעות ייעוץ, הכשרה, ליווי, השמה במקומות עבודה, ועידוד מעסיקים לקליטת עובדים חרדים. גם רשות החדשנות מפרסמת מידע על תוכניות הכשרה לשם קידום אוכלוסיות המתאפיינות בתת-ייצוג בענף ההייטק לרבות החברה החרדית. נציין כי לא נמסר לנו מידע מלא על היקף המשתתפים בכל אחת מהתוכניות ועל תשואותיהן; להרחבה בנושא הסיוע הממשלתי ראו פרק 6 להלן. בפרק האחרון של המסמך מוצגות שאלות לדיון העולות ממכלול המידע שהוצג, למשל בנושא המדידה והמיקוד של ההכשרות המקצועיות ובנושא תשתיות תומכות ליציאת חרדים לעבודה.

1. מבוא

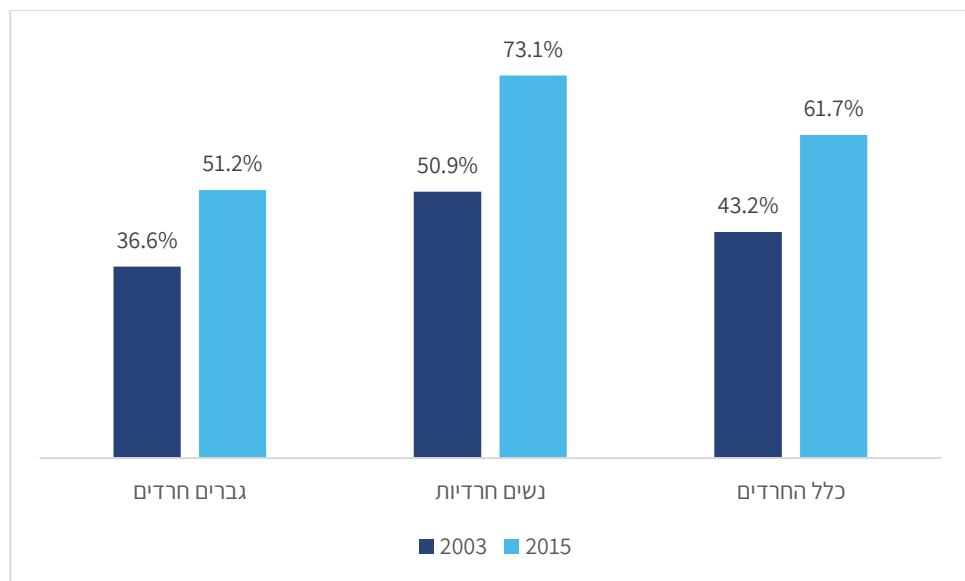
**שיעור החרדים
האוכלוסייה בגיל
העבודה בישראל הוא
7%-8%, ולפי תחזית
הלשכה המרכזית
לסטטיסטיקה הוא
צפוי להגיע בשנת
2065 ל-26%**

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ברבעון הראשון של שנת 2022 חיו בישראל כ-4.2 מיליון אנשים בגיל העבודה (בני 25-64), ושיעור החרדים מקרבם תלוי בהגדרת המונח "חרדי". על פי הגדרת המועצה הלאומית לכלכלה, חרדי הוא מי שבית הספר האחרון שבו למד הוא או בן משפחתו היה ישיבה או מדרשה גדולה, או לחילופין מי שמתגורר באחד מיישובי ה"גרעין" החרדיים, כגון ביתר עלית ועמנואל, ולפי הגדרה זו יש בישראל כ-288 אלף חרדים בגיל העבודה (6.9% מכלל האוכלוסייה בגיל העבודה). לעומת זאת על פי הגדרה עצמית של הנשאל בנוגע לאורח החיים במשק הבית, יש כ-352 אלף חרדים בגיל העבודה (8.4% מכלל האוכלוסייה בגיל

העבודה).¹ על פי תחזית הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שיעור החרדים באוכלוסייה בגיל העבודה (25 – 64) צפוי לעלות ולהגיע בשנת 2065 ל-2.6%.²

בשנים 2003–2015 חל גידול משמעותי בשיעורי התעסוקה באוכלוסייה החרדית,³ בין היתר כתוצאה מהקטנת היקף התמיכה ב"כוללים" ושינויים בגובה קצבאות הילדים וקצבאות הבטחת הכנסה, וכן בעקבות הפעלת תשתיות תומכות תעסוקה.⁴ בתרשים שלהלן מוצגים שיעורי התעסוקה של נשים ושל גברים חרדים בגיל העבודה בשנים 2003 ו-2015:

תרשים 1: שיעורי התעסוקה של חרדים בני 25 – 64 בשנים 2003 ו-2015, לפי מגדר⁵

שיעורי התעסוקה בקרב האוכלוסייה החרדית גדלו באופן משמעותי בשנים 2003–2015. בשנים שלאחר מכן נמשך הגידול בשיעור התעסוקה בקרב הנשים החרדיות, שהוא כיום כ-81%, בעוד שבקרב הגברים הגידול נעצר ורק כמחציתם עובדים כיום

מהתרשים עולה כי שיעור התעסוקה באוכלוסייה החרדית גדל בשנים 2003 – 2015 מ-43.2% ל-61.7%, כך שהשיעור בקרב גברים היה 51.2% ובקרב נשים 73.1%. עם זאת, על פי נתונים משנים מאוחרות יותר, בעוד ששיעור התעסוקה בקרב הנשים החרדיות הוסיף לגדול גם לאחר שנת 2015 וכיום הוא כ-81%, הרי שהגידול בשיעור התעסוקה בקרב הגברים נעצר ושיעורם אף פחת מעט מאז, וכיום הוא בין 50.9% (לפי מוסד לימודים או יישוב) ל-54.5% (לפי הגדרה עצמית) – נמוך בפער ניכר מיעד התעסוקה לשנת 2020 (63%).⁶ גורמים ממשלתיים ומקצועיים

¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [מעקב אחר יעדי תעסוקה ממשלתיים](#), פורסם: 24 באפריל 2022, כניסה: 12 ביוני 2022.

² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [תחזית אוכלוסיית ישראל עד שנת 2065](#), הודעה לתקשורת, עמ' 6, פורסם: 21 במאי 2017, כניסה: 9 ביוני 2022. הנתונים על פי הגדרת "חרדי" לפי המועצה הלאומית לכלכלה, כלומר לפי מוסד לימודים אחרון או יישוב. נתוני התעסוקה שמציגה הלשכה בנוגע לחרדים על פי הגדרה עצמית, הזמינים רק מאז שנת 2015, קרובים ברובם לנתונים אלה. שם.

³ [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם](#), מוגש לשר העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, עמ' 30, פורסם: אוגוסט 2020.

⁴ [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם](#), מוגש לשר העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, עמ' 30, פורסם: אוגוסט 2020.

⁵ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [מעקב אחר יעדי תעסוקה ממשלתיים](#).

⁶ [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם](#), עמ' 67.

לאור קצב הגידול של האוכלוסייה החרדית ושיעורי העוני הגבוהים בקרבה, ראתה הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030 את האצת שילובם בתעסוקה של גברים חרדים בכלל, ושל הצעירים שבהם בפרט, כיעד קריטי למדינה

הסבירו את העצירה במגמת הגידול בין היתר על רקע הגדלת תקציבי התמיכה הממשלתיים והותרת גיל 24 כגיל הפטור משירות צבאי לתלמידי הישיבות.⁷

בשנת 2018 הוקמה הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030 (להלן: **ועדת 2030**), שעסקה בין השאר בקידום התעסוקה באוכלוסייה החרדית ושהגישה את המלצותיה לשר העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים באוגוסט 2020. לאור קצב הגידול של אוכלוסייה זו ושיעורי העוני הגבוהים בקרבה, ראתה ועדת 2030 את האצת שילובם בתעסוקה של גברים חרדים בכלל, ושל הצעירים שבהם בפרט, כיעד קריטי למדינה.⁸ נגיד בנק ישראל העריך אף הוא בדצמבר 2019 כי שילוב הגברים החרדים בשוק העבודה והקניית השכלה מתאימה יגדילו את התוצר לנפש בשנת 2065 בכ-13,000 ש"ח (במחירי 2015).⁹

באשר לנשים החרדיות, ועדת 2030 קבעה כי יעד שיעור התעסוקה שלהן לשנת 2020 כבר הושג אך שכן החודשי נותר נמוך יחסית, בעיקר בשל פער בהיקף התעסוקה (פחות שעות עבודה בשבוע לעומת יהודיות לא-חרדיות) וכן בשל אופן התפלגות משלחי היד שהן עוסקות בהם.¹⁰ לגביהן המליצה הוועדה להתמקד באיכות התעסוקה ובעלייה בשכר, בעיקר על בסיס הגדלת היקפי המישרה באמצעות התאמת התמריצים וההזדמנויות.¹¹

בהתאם להמלצות ועדת 2030 נקבעו בתוכנית הכלכלית של ממשלת ישראל לשנים 2021–2022, כפי שהותוותה בהחלטת הממשלה מספר 198 מיום 1 באוגוסט 2021, יעדי תעסוקה לגברים חרדים ולנשים חרדיות כמו גם יעדים לאיכות התעסוקה בהתבסס על שכר נומינלי, כפי שיוצג בהמשך. יש לזכור כי יעדי התוכנית נקבעו בהתבסס על שיעורי התעסוקה בשנת 2019, ומשבר הקורונה שפרץ בשנת 2020 פגע בשיעורי התעסוקה של האוכלוסיות השונות והרחיק אותם מהיעד.¹²

במסמך זה התבקשנו לערוך ריכוז תמציתי של הנתונים המעודכנים ביותר שעלה בידנו להשיג על שיעור התעסוקה של חרדים בענפים השונים, בכללם תעשיות עתירות טכנולוגיה מתקדמת (הייטק), וכן על היקפי המישרות והשכר של עובדים חרדים, החסמים בפני שילוב תעסוקתי של אוכלוסייה זו, ופעולות הממשלה להגברת שילוב זה. במסגרת כתיבת המסמך פנינו לזרוע העבודה במשרד הכלכלה והתעשייה (להלן: **זרוע העבודה**), המופקדת על תכלול הטיפול

⁷ [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם](#), עמ' 30.

⁸ [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם](#), עמ' 31.

⁹ פרופ' אמיר ירון, נגיד בנק ישראל, [החברה החרדית כחלק מהמחר הכלכלי של ישראל](#), מצגת לכנס The Marker, 31 בדצמבר 2019, שקופית 4, כניסה: 12 ביוני 2022.

¹⁰ לדוגמה, כשלושה רבעים מהנשים החרדיות עבדו בשנת 2016 במקצועות הוראה, לעומת כ-30% מהיהודיות הלא-חרדיות. [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם](#), עמ' 35–36.

¹¹ [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם](#), עמ' 36.

¹² זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה, [שוק העבודה בישראל 2021 – תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה](#), עמ' 30, פורסם: מאי 2022, כניסה: 6 ביוני 2022.

בנושא, בבקשת מידע על פעולות שנוקטת המדינה בתחום זה בזיקה להחלטת הממשלה כאמור, אולם תשובת המשרד התקבלה באופן חלקי ובאיחור רב, כך שלא התאפשר להתייחס לכל המידע שנמסר וגם לא לכל הסוגיות שלגביהן ביקשנו נתונים. מלבד המידע שהתקבל מזרוע העבודה, נעשה שימוש במסמך במקורות מידע רשמיים ואקדמיים שהתפרסמו בשנים האחרונות (משנת 2020 ואילך) על ידי גורמים ממשלתיים ואקדמיים.

2. שיעורי תעסוקה והיקפי משרה

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מפרסמת נתונים על אחוז המשתתפים בכוח העבודה, כלומר על מי שמועסקים או מנסים למצוא עבודה בגיל 25-64. על פי נתונים אלה, אחוז ההשתתפות בקרב האוכלוסייה החרדית לפי הגדרת "חרדי" המבוססת על מוסד הלימודים האחרון או יישוב המגורים הוא 69% (53.4% בקרב הגברים ו-85.3% בקרב הנשים), בעוד אחוז ההשתתפות לפי הגדרה עצמית הוא 71.1% (57% בקרב הגברים ו-85% בקרב הנשים), כלומר מעט גדול יותר.¹³ לפי דוח שוק העבודה בישראל של זרוע העבודה ממאי 2022, בשנת 2021 שיעור "חסרי המעש" (מי שאינם עובדים ואינם לומדים) בקרב גברים חרדים בני 18-24 היה 11% – שיעור נמוך מזה שנרשם בקרב יהודים שאינם חרדים (18%) ובקרב ערבים (35%), ופער זה מיוחס בדוח לשיעור הגבוה של בני גילים אלה הלומדים בישיבות. נציין כי בשנת 2019, לפני פרוץ מגפת הקורונה, שיעור "חסרי המעש" בקרב האוכלוסייה החרדית היה אף נמוך יותר – 6.0%.¹⁴

בהחלטת הממשלה מאוגוסט 2021 נקבע שיעד התעסוקה לגברים חרדים בגיל 25-66 יהיה 65% מועסקים בשנת 2030 והוא יועלה ל-70% אם גיל הפטור שלהם משירות צבאי יירד, ובנוגע לנשים חרדיות נקבע שיעד התעסוקה שלהן באותה קבוצת גיל יהיה 81%.¹⁵ בטבלה שלהלן מובאים נתונים שהוצגו על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, המתייחסים לשיעורי התעסוקה בקרב האוכלוסייה החרדית ברבעון הראשון של שנת 2022, לצד יעדי התעסוקה לשנת 2030 שנקבעו בהחלטת הממשלה.

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שיעור המשתתפים בכוח העבודה (מועסקים או מנסים למצוא עבודה) בגיל 25-64 בקרב האוכלוסייה החרדית הוא כ-70%

בהחלטת הממשלה מאוגוסט 2021 נקבע שיעד התעסוקה לגברים חרדים בגיל 25-66 יהיה 65% מועסקים בשנת 2030 והוא יועלה ל-70% אם גיל הפטור שלהם משירות צבאי יירד. בנוגע לנשים חרדיות נקבע שיעד התעסוקה שלהן באותה קבוצת גיל יהיה 81%

¹³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מעקב אחר יעדי תעסוקה ממשלתיים, שם.

¹⁴ זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה, שוק העבודה בישראל 2021 – תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה, עמ' 31, פורסם: מאי 2022, כניסה: 6 ביוני 2022.

¹⁵ הממשלה ה-36, החלטה מס' 198 – התוכנית הכלכלית לשנים 2021-2022, פורסם: 1 באוגוסט 2021. על פי דוח ועדת 2030, השנת מכלול יעדי שיעור התעסוקה (לרבות אלה של גברים ונשים ערבים ואנשים עם מוגבלות, נוסף על חרדים) צפויה להגדיל את שיעור התעסוקה הכולל בישראל בטווח הגילים 25-66 ל-80.4% בשנת 2030. הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם, עמ' 10.

טבלה 1: שיעור התעסוקה בקרב חרדים בני 25-64, לפי מגדר, ינואר-מרץ 2022¹⁶

לפי מוסד לימודים אחרון או יישוב מגורים	לפי הגדרה עצמית	יעד לשנת 2030*	כמחצית מהגברים החרדים וכ-81% מהנשים החרדיות מועסקים. בניגוד לגברים, ששיעור התעסוקה שלהם עודנו רחוק מהיעד לשנת 2030, שיעור התעסוקה בקרב הנשים כבר עומד ביעד
כלל החרדים	67.7%	-	
גברים חרדים	54.5%	70%/65%**	
נשים חרדיות	80.6%	81%	

* לקבוצת הגיל 25-66

** היעד לשנת 2030 יהיה 65% מועסקים והוא יועלה ל-70% אם גיל הפטור שלהם משירות צבאי יירד ל-22.

מהטבלה עולה כי **כמחצית מהגברים החרדים מועסקים**, ושיעור התעסוקה בקרבם על פי הגדרה עצמית (54.5%) גבוה יותר מאשר בקרב אלה המוגדרים על פי מוסד הלימודים האחרון או יישוב המגורים (50.9%). לעומת זאת, **בקרב נשים חרדיות שיעור התעסוקה הוא כ-81% ובניגוד לגברים, ששיעור התעסוקה שלהם עודנו רחוק מהיעד לשנת 2030, שיעור התעסוקה בקרב הנשים כבר עומד ביעד**. עם זאת, נציין כי מנתונים שנמסרו לנו מזרוע העבודה במשרד הכלכלה והתעשייה, שהם עיבוד של סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עולה כי שיעור התעסוקה בקרב נשים חרדיות היה נמוך יותר ועמד בסוף שנת 2021 על 74.2%; אין בידינו מידע על הסיבות לפער בין נתונים אלה. כמו כן עולה מהנתונים שנמסרו לנו מזרוע העבודה כי בין השנים 2019-2020 חלה ירידה בשיעור התעסוקה בקרב גברים חרדים מ-52.5% בשנת 2019 ל-45% בשנת 2020. בשנת 2021 אומנם עלה שיעור התעסוקה בקרבם ל-48.3%, אולם שיעור זה עדיין נמוך משיעור התעסוקה בקרב גברים חרדים בשנת 2019.¹⁷

לצד שיעורי התעסוקה, יש לשים לב כי רבים מהמועסקים החרדים – גברים ונשים כאחד – מועסקים במשרות חלקיות ובהיקפים נמוכים.¹⁸ בטבלה שלהלן מוצגים נתונים על היקפי המישרה של המועסקים החרדים והיהודים הלא-חרדים בגיל 25-64 ברבעון האחרון של שנת 2021, בפילוח לפי מגדר:

לפי נתוני זרוע העבודה במשרד הכלכלה והתעשייה, שיעור התעסוקה בסוף שנת 2021 בקרב נשים חרדיות היה 74.2%, ובקרב גברים חרדים – 48.3%. אין בידינו מידע על הסיבות לפער בין נתונים אלה לבין נתוני הלמ"ס שהוצגו לעיל

¹⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [מעקב אחר יעדי תעסוקה ממשלתיים](#), שם. דוח שוק העבודה בישראל לשנת 2021, של זרוע העבודה במשרד הכלכלה והתעשייה, מציג נתונים קרובים לנתונים המוצגים בטבלה, ולפיהם בשנת 2021 שיעור התעסוקה בקרב נשים חרדיות בגיל 25-64 היה 81% (לעומת 83% בקרב יהודיות שאינן חרדיות), ובקרב גברים חרדים באותה קבוצת גיל – 50% (לעומת 87% בקרב גברים יהודים שאינם חרדים). זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה, [שוק העבודה בישראל 2021 – תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה](#), עמ' 32, פורסם: מאי 2022, כניסה: 6 ביוני 2022.

¹⁷ לשכת הממונה על זרוע העבודה, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 9 ביוני 2022.

¹⁸ [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם](#), עמ' 10.

טבלה 2: שיעור התעסוקה והיקף המישרה של המועסקים החרדים והיהודים הלא-חרדיםבגיל 25-64, לפי מגדר, אוקטובר-דצמבר 2021¹⁹

נשים יהודיות שאינן חרדיות	נשים חרדיות	גברים יהודים שאינם חרדים	גברים חרדים	
59%	37%	76%	31%	מועסקים במישרה מלאה
24%	44%	11%	19%	מועסקים במישרה חלקית
17%	19%	13%	50%	לא מועסקים
100%	100%	100%	100%	סך הכול

פחות משליש מהגברים החרדים, ומעט יותר משליש מהנשים החרדיות, מועסקים במישרה מלאה. להיקפי המישרות יש השפעה ישירה על גובה השכר

מהטבלה עולה כי פחות משליש הגברים החרדים מועסקים במשרה מלאה לעומת כשלושה רבעים בקרב גברים יהודים שאינם חרדים. כמו כן, **כחמישית מהגברים החרדים מועסקים במשרה חלקית, לעומת כ-11% בקרב גברים יהודים שאינם חרדים**. בקרב נשים, הפערים בין חרדיות ליהודיות שאינן חרדיות קטן יותר – ניתן לראות כי 37% מהנשים החרדיות מועסקות במישרה מלאה לעומת 59% מהיהודיות שאינן חרדיות, ו-44% מהחרדיות מועסקות במשרה חלקית, לעומת 24% מהנשים היהודיות שאינן חרדיות. להיקפי המישרות יש השפעה ישירה על גובה השכר הממוצע.

3. נתוני שכר וענפי תעסוקה

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מפרסמת נתונים על ההכנסה החודשית הממוצעת והחצינית (ברוטו) של עובדים בני 25 – 64 ובהם עובדים מהאוכלוסייה החרדית. הנתונים האחרונים הם מהרבעון הראשון של שנת 2018. להלן מוצגים נתוני הלשכה בפילוח לפי מגדר:

טבלה 3: ממוצע וחציון של הכנסה מעבודה ברוטו בקרב מועסקים חרדים בני 25 - 64,לפי מגדר, ינואר – מרץ 2018 (בש"ח)²⁰

נשים יהודיות שאינן חרדיות	נשים חרדיות	גברים יהודים שאינם חרדים	גברים חרדים	
10,410	6,908	15,988	8,957	הכנסה ממוצעת לחודש (בש"ח)
8,326	5,677	12,508	7,515	הכנסה חצינית לחודש (בש"ח)

בתחילת שנת 2018, ההכנסה החודשית הממוצעת והחצינית של גברים חרדים היתה קטנה ב-40% לפחות מהכנסת גברים יהודים לא חרדים, והכנסת נשים חרדיות היתה קטנה ביותר מ-30% מזו של יהודיות לא חרדיות

מהטבלה אפשר ללמוד שבתחילת שנת 2018, ההכנסה החודשית הממוצעת של הגברים החרדים היתה קטנה בכ-44% מהכנסתם של גברים יהודים שאינם חרדים, והכנסתם החצינית היתה קטנה בכ-40%. הכנסתן הממוצעת של הנשים החרדיות היתה קטנה בכ-

¹⁹ זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה, [שוק העבודה בישראל 2021 – תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה](#), עמ' 35.

²⁰ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [מעקב אחר יעדי תעסוקה ממשלתיים](#). הגדרת "חרדי" הן לפי מוסד לימודים אחרון ויישוב מגורים והן לפי הגדרה עצמית של משק הבית. שם.

34% מהכנסתן של יהודיות שאינן חרדיות, והכנסתן החצינית היתה קטנה בכ-32%. נציין כי יעד השכר לחרדיות לשנת 2030 הוא 10,212 ש"ח במוצע,²¹ כלומר גבוה בכ-3,300 ש"ח משכרן הממוצע בתחילת שנת 2018. בהחלטת הממשלה מאוגוסט 2021 נקבע כי שכרן החדשי הנומינלי של נשים חרדיות בגיל 25–39 יעלה ב-3.3% לשנה משנת 2023 ועד שנת 2030 (לעומת 2.6% לשנה בשכר נשים ככלל). נציין כי לפי דוח שוק העבודה לשנת 2021, שכרן של נשים חרדיות בנות 25–39 גדל בין שנת 2018 לשנת 2019 (השנה האחרונה שיש לגביה נתוני שכר) ב-5% – שיעור העלייה הגדול ביותר בהשוואה לגברים ולנשים יהודים וערבים. בהחלטת הממשלה מאוגוסט 2021 לא נקבע יעד שכר כמותי לגברים חרדים, ונקבע שהוא יעלה בשיעור זהה לשיעור העלייה בשכר של גברים יהודים שאינם חרדים.²² בהקשר זה נציין כי לפי דוח שוק העבודה לשנת 2021, שכרם של גברים חרדים בני 25–39 גדל בין שנת 2018 לשנת 2019 (השנה האחרונה שיש לגביה נתוני שכר) ב-3.1% – שיעור העלייה הקטן ביותר בהשוואה לגברים ונשים יהודים וערבים.²³

ההכנסה הממוצעת ברוטו לשעה של נשים וגברים חרדים נמוכה מההכנסה לשעה של נשים וגברים יהודים שאינם חרדים

מנתונים נוספים שמציגה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עולה גם **שההכנסה הממוצעת ברוטו לשעה של מועסקים גברים חרדים ברבעון הראשון של שנת 2018 היתה 54.6 ש"ח, לעומת 81.5 ש"ח בקרב גברים יהודים לא חרדים**, והשכר השעתי החציוני שלהם היה 46 ש"ח לשעה לעומת 63 ש"ח בקרב היהודים הלא-חרדים. **הכנסתן הממוצעת ברוטו לשעה של נשים חרדיות היתה 55.2 ש"ח, לעומת 64.3 ש"ח בקרב יהודיות שאינן חרדיות**, ושכרן החציוני לשעה היה 47 ש"ח, לעומת 51 ש"ח בקרב יתר היהודיות.²⁴

לפי דוח על הגיוון התעסוקתי ממאי 2021, חרדים מהווים 3.7% מהאקדמאים בגיל העבודה, וכשני שלישים מהם הן נשים

רמת השכר מושפעת הן מרמת ההשכלה והן מענפי התעסוקה. כאמור, החרדים מהווים כ-8% מכלל האוכלוסייה בגיל העבודה 18–64, ולפי מסמך בנושא הגיוון התעסוקתי בישראל, שפורסם במאי 2021 בשיתוף בין כמה גורמים ממשלתיים ואחרים, **חרדים מהווים כ-10% מקרב הלא-אקדמאים בגיל העבודה (בחלוקה כמעט שווה בין נשים וגברים) ו-3.7% בקרב האקדמאים בגיל העבודה (כשני שלישים מהם נשים)**.²⁵ על פי מסמך זה רמת הייצוג של החרדים ברוב הענפים היא נמוכה.

²¹ זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה, שוק העבודה בישראל 2021 – תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה, עמ' 33–34.

²² הממשלה ה-36, החלטה מס' 198 – התוכנית הכלכלית לשנים 2021–2022, פורסם: 1 באוגוסט 2021. על פי דוח ועדת 2030, השגת מכלול יעדי שיעור התעסוקה (לרבות אלה של גברים ונשים ערבים ואנשים עם מוגבלות, נוסף על חרדים) צפויה להגדיל את שיעור התעסוקה הכולל בישראל בטווח הגילים 25–66 ל-80.4% בשנת 2030. הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם, עמ' 10.

²³ זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה, שוק העבודה בישראל 2021 – תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה, עמ' 34.

²⁴ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מעקב אחר יעדי תעסוקה ממשלתיים, שם.

²⁵ פרופ' אלכסנדרה קלב ואח', מדד הגיוון: ייצוג ושכר בשוק העבודה הפרטי והציבורי – מהדורה חמישית, נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה ואח', עמ' 54, פורסם: 10 במאי 2021, כניסה: 18 במאי 2022.

רמת הייצוג של
החרדים ברוב ענפי
המשק היא נמוכה,
אך בכמה ענפים
שיעורם בקרב
המועסקים גדול
משיעורם בכוח
העבודה – למשל
בענף המשפטים
והחשבונאות

לפי דוח הגיוון
התעסוקתי, שיעורם
של גברים חרדים
אקדמאים בכוח
העבודה הכללי הוא
קטן, והם מיוצגים
ייעוץ יתר במיוחד
בענף המשפטים
והחשבונאות. נשים
חרדיות אקדמאיות
מתאפיינות בייצוג
יתר בענף המשפטים
והחשבונאות במגזר
הפרטי, וכן ברשויות
המקומיות

לגברים חרדים לא אקדמאים יש ייצוג גבוה או ייצוג יתר (בהשוואה לשיעורם בכוח העבודה)²⁶ בארבעה ענפים: ייצור מזון, הוצאה לאור, פרסום ומסחר סיטוני, בעוד שביתר 16 הענפים במגזר הפרטי שנבחנו וכן במגזר הציבורי ייצוגם מגיע בדרך כלל לכשליש עד שני שלישים משיעורם בכוח העבודה.²⁷ לפי הנתונים שבדוח מדד הגיוון, שיעורם של גברים חרדים אקדמאים בכוח העבודה הכללי הוא קטן, והם מיוצגים ייצוג יתר במיוחד בענף המשפטים והחשבונאות.²⁸ נשים חרדיות אקדמאיות מתאפיינות בייצוג יתר בענף המשפטים והחשבונאות במגזר הפרטי, וכן במגזר הציבורי ברשויות המקומיות (ולא בממשלה המרכזית). נשים לא אקדמאיות מיוצגות ייצוג יתר בענפי משפטים וחשבונאות, הוצאה לאור, רשויות מקומיות, תכנות מחשבים, ביטוח, שירותים פיננסיים, פרסום, ואדריכלות והנדסה.²⁹ מהדוח עולה כי בניגוד לגברים חרדים, ששיעור התעסוקה בקרבם גדל עם העלייה בהשכלה פורמלית, בקרב נשים חרדיות ייצוג היתר בא לידי ביטוי בולט יותר בקרב נשים שאינן אקדמאיות.³⁰

לפי דוח הגיוון התעסוקתי, בקרב הגברים הלא-אקדמאים קיים פער בין מיקום גבוה במדד הייצוג בענפים מסוימים (כגון ייצור המזון וההוצאה לאור) לבין מיקום נמוך במדד שוויוניות השכר באותם ענפים.³¹ מנגד, דווקא בענפים שבהם ייצוג הגברים הלא-אקדמאים נמוך, כגון ענף ייצור המחשבים, רמת שוויוניות השכר שלהם היא גבוהה. על פי הדוח, גם במגזר הציבורי – שייצוג הגברים חרדים בו נמוך יחסית – רמת השוויוניות בשכר היא גבוהה בקרב אקדמאים ולא אקדמאים כאחד. עם זאת צוין בדוח כי בניגוד לקבוצות אוכלוסייה מובחנות אחרות כמו יוצאי אתיופיה וערבים, ברוב המקרים חרדים מרוויחים את השכר הגבוה ביותר לא בממשלה המרכזית אלא בענפים המשלמים את השכר הגבוה ביותר במגזר הפרטי: ייצור ותכנות מחשבים, ייצור תרופות, שירותים פיננסיים ומחקר ופיתוח.³²

²⁶ בהשוואה לשיעורם באוכלוסייה בגיל העבודה 18 – 64. פרופ' אלכסנדרה קלב ואח', [מדד הגיוון: ייצוג ושכר בשוק העבודה הפרטי והציבורי – מהדורה חמישית](#), עמ' 10.

²⁷ פרופ' אלכסנדרה קלב ואח', [מדד הגיוון: ייצוג ושכר בשוק העבודה הפרטי והציבורי – מהדורה חמישית](#), עמ' 56. גיל העבודה המוגדר במסמך הוא 18 – 64.

²⁸ פרופ' אלכסנדרה קלב ואח', [מדד הגיוון: ייצוג ושכר בשוק העבודה הפרטי והציבורי – מהדורה חמישית](#), עמ' 61.

²⁹ פרופ' אלכסנדרה קלב ואח', [מדד הגיוון: ייצוג ושכר בשוק העבודה הפרטי והציבורי – מהדורה חמישית](#), עמ' 56, 60. כלל הענפים שנבחנו במגזר הפרטי הם: מזון משקאות וטבק, טקסטיל והלבשה, ייצור תרופות, תעשיית מתכת, ייצור מחשבים, מסחר בכלי רכב, מסחר סיטוני, מכירה קמעונית, הוצאה לאור, הפקה, שירותי תקשורת, תכנות מחשבים, שירותים פיננסיים, ביטוח, משפטים וחשבונאות, אדריכלות והנדסה, מחקר מדעי ופיתוח, פרסום, שירותי תעסוקה ושירותי תחזוקה. הענפים במגזר הציבורי הם רשויות מקומיות וממשלה מרכזית. שם, עמ' 55.

³⁰ פרופ' אלכסנדרה קלב ואח', [מדד הגיוון: ייצוג ושכר בשוק העבודה הפרטי והציבורי – מהדורה חמישית](#), עמ' 56.

³¹ מהנתונים שהובאו בדוח אפשר להסיק שבקרב הגברים האקדמאים פער זה פחות משמעותי. פרופ' אלכסנדרה קלב ואח', [מדד הגיוון: ייצוג ושכר בשוק העבודה הפרטי והציבורי – מהדורה חמישית](#), עמ' 61.

³² פרופ' אלכסנדרה קלב ואח', [מדד הגיוון: ייצוג ושכר בשוק העבודה הפרטי והציבורי – מהדורה חמישית](#), עמ' 57.

לפי דוח הגיוון
התעסוקתי, נשים
חרדיות שאינן
אקדמאיות
משתכרות בממוצע
יותר מנשים בעלות
השכלה אקדמית

בדוח הגיוון צוין כי שכרן של נשים חרדיות נמוך בהשוואה לגברים חרדים, ובמגזר הציבורי הוא נמוך גם בהשוואה לנשים מקבוצות אוכלוסייה אחרות.³³ כמו כן, לפי הדוח, נשים שאינן אקדמאיות משתכרות בממוצע יותר מנשים בעלות השכלה אקדמית (וכאמור, הן גם מיוצגות יותר מהן). מחברות הדוח הסבירו כי "[...] הבידול במגורים של החרדים תורם לבידול תעסוקתי, והביקוש הגבוה לעבודה בקרב נשים מאפשר להעסיק נשים אקדמאיות [...] בשכר נמוך".³⁴

4. תעסוקה ושכר של חרדים בענף ההייטק

ענף ההייטק, שהוא ענף מרכזי בכלכלה הישראלית ומתאפיין בקצב צמיחה מהיר, העסיק בשנת 2021 כ-362 אלף עובדים.³⁵ שיעור כלל המועסקים בו (מכל קבוצות האוכלוסייה) מקרב כלל המועסקים במשק בשנת 2021 היה 10.3%,³⁶ וזאת בעקבות מגמת עלייה מואצת מאז שנת 2018.³⁷ לפי מחקר חדש שנערך מטעם זרוע העבודה ועדיין לא פורסם, **שיעור המועסקים החרדים בענף זה בגיל 25-35 צמח מ-2.4% מכלל עובדי הענף (כ-2,000 מועסקים חרדים) בשנת 2005 ל-5.5% (יותר מ-6,000 מועסקים חרדים) בשנת 2019.**³⁸

עם זאת, בדוחות שפרסמה רשות החדשנות בנוגע לשנים 2020 ו-2021 (שנים שבהן באו לידי ביטוי השפעות מגפת הקורונה) הוצגו נתונים נמוכים יותר. כך, בדוח שפורסם באפריל 2021 בנושא ההון האנושי בתעשיית ההייטק בשנת 2020, נכתב **שבמהלך כמה שנות עלייה מתונה ורציפה גדל שיעור העובדים החרדים בענף מ-2% בשנת 2014 ל-3.3% בשנת 2019, אולם בשנת 2020 נצפתה עצירה במגמה והשיעור נותר יציב.**³⁹ בדוח נוסף של הרשות משנת 2022 נכתב כי **בשנת 2021 היוו המועסקים החרדים 3% מכלל השכירים בענף.**⁴⁰ יתר על כן, על פי דוח הרשות (על בסיס נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה), מספר המועסקים החרדים פחת בשנת 2021 בכ-700 עובדים, וזאת לאחר ירידה ב-1,200 נשים חרדיות לצד עלייה ב-500 גברים

³³ פרופ' אלכסנדרה קלב ואח', [מדד הגיוון: ייצוג ושכר בשוק העבודה הפרטי והציבורי – מהדורה חמישית](#), עמ' 56.

³⁴ פרופ' אלכסנדרה קלב ואח', [מדד הגיוון: ייצוג ושכר בשוק העבודה הפרטי והציבורי – מהדורה חמישית](#), עמ' 56.

³⁵ רשות החדשנות – אגף כלכלה ומחקר, וענבל אורפז, [דוח שנתי: מצב ההיי-טק 2022](#), עמ' 16, פורסם: 2022, כניסה: 7 ביוני 2022.

³⁶ לפי דוח רשות החדשנות משנת 2022 השיעור הוא 10.4%. רשות החדשנות, [דוח שנתי: מצב ההיי-טק 2022](#), עמ' 16.

³⁷ זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה, [שוק העבודה בישראל 2021 – תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה](#), עמ' 48.

³⁸ זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה, [שוק העבודה בישראל 2021 – תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה](#), עמ' 55 - 56. לפי הדוח, שיעור התעסוקה בהייטק מקרב כלל הגברים החרדים בקבוצת גיל זו היה 2.5%, ובקרב הנשים 4.7%. שם. נתונים אלה אינם זהים לנתוני נייר המדיניות המוצגים בפרק זה.

³⁹ רשות החדשנות ועמותת Start-up Nation Central, [דוח הון אנושי בתעשיית ההייטק 2020](#), עמ' 17, פורסם: 27 באפריל 2021, כניסה: 7 ביוני 2022. הנתונים לקוחים מעיבודי זרוע העבודה לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

⁴⁰ רשות החדשנות, [דוח שנתי: מצב ההיי-טק 2022](#), עמ' 17.

לפי רשות החדשנות,
שיעור העובדים
החרדים בענף
ההייטק גדל במשך
כמה שנים, בעיקר
בקרב נשים, אך
בשנת 2020 נעצר
הגידול. בשנת 2021
היוו המועסקים
החרדים 3% מכלל
השכירים בענף

חרדים.⁴¹ בדוח רשות החדשנות נכתב כי משקלה הנמוך יחסית של האוכלוסייה החרדית בענף תורם לייצוג הנמוך של תושבי הפריפריה בקרב השכירים המועסקים בו.⁴²

על פי נתוני זרוע העבודה, **עיקר הגידול בשיעור המועסקים החרדים בענף ההייטק בשנים 2005–2019 נצפה בקרב נשים חרדיות, המהוות כשני שלישים מהמועסקים החרדים בו.**⁴³ גם לפי דוח רשות החדשנות משנת 2021, בשיעור הנשים החרדיות מקרב המועסקים החרדים חלה עלייה מתונה בשנים האחרונות, אך לפי דוח זה שיעורן גדול יותר ועלה מ-71.1% בשנת 2018 ל-73.5% בשנת 2020.⁴⁴

לעומת הגידול בשיעור הנשים המתואר בדוח שוק העבודה לשנת 2021, **בקרוב הגברים החרדים כמעט ולא ניכר שינוי בשיעורי התעסוקה בענף זה.**⁴⁵ גם בנייר מדיניות מדצמבר 2021 בנושא השתלבות גברים חרדים בענף ההייטק מפורט כי בשנת 2019 עבדו בו 3,088 גברים חרדים, שהם כ-1% מכלל השכירים בענף וכ-3.9% מכלל הגברים החרדים המועסקים.⁴⁶ לפי הדוח, קצב הגידול השנתי של הגברים המועסקים בשנים 2012 – 2019 נותר נמוך למרות השקעה ציבורית ופרטית בתחום.⁴⁷ כמו כן צוין כי בקרב הגברים שהיו מועסקים בענף באותן שנים, קצב הגידול השנתי במספר המועסקים בענפי שירותי הייטק היה 12.3%, בעוד שבענפי התעשייה חלה ירידה במספרם.⁴⁸ עם זאת נזכיר כי כאמור, בדוח רשות החדשנות משנת 2022 דווח על 500 גברים חרדים שהצטרפו לענף בשנת 2021.

על פי דוח שוק העבודה, שיעור הנשים החרדיות שהועסקו בענף ההייטק בשנת 2019 היה 1.5%, אך לא צוין מה מספרן.⁴⁹ כ-1,900 נשים מבין הנשים החרדיות שהועסקו בענף באותה שנה הן בוגרות לימודי הנדסאות תוכנה בסמינרים חרדיים, המשתלבות בענף בשיעור גבוה, וכ-500 נשים נוספות הן אקדמאיות בוגרות לימודים מדעיים-טכנולוגיים.⁵⁰ כאמור, אין בידינו מידע על מספר הנשים המועסקות בענף, ולכן לא נוכל לקבוע מה שיעורן של נשים אלה מקרב

⁴¹ רשות החדשנות, [דוח שנתי: מצב ההייטק 2022](#), עמ' 17. לדברי מחברי הדוח, ממצא זה מהווה ביטוי מוקצן של ענף ההייטק בכללותו, שבו שיעור הגידול של נשים בשנת 2021 היה נמוך משל גברים, אולי בשל ההגבלות שהוטלו בעקבות מגפת הקורונה והשיבושים שנוצרו במערכת החינוך. שם.

⁴² רשות החדשנות, [דוח שנתי: מצב ההייטק 2022](#), עמ' 8.

⁴³ לשכת הממונה על זרוע העבודה, שם.

⁴⁴ רשות החדשנות ועמותת Start-up Nation Central, [דוח הון אנושי בתעשיית ההייטק 2020](#), עמ' 17.

⁴⁵ זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה, [שוק העבודה בישראל 2021 – תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה](#), עמ' 55–56.

⁴⁶ הלה אקסלרד ואח', [גברים חרדים בהייטק](#), עמ' 26.

⁴⁷ הלה אקסלרד ואח', [גברים חרדים בהייטק](#), עמ' 5 – 6, 25.

⁴⁸ הלה אקסלרד ואח', [גברים חרדים בהייטק](#), מכון אהרן למדיניות כלכלית – אוניברסיטת רייכמן, המכון החרדי למחקרי מדיניות, ומשרד הכלכלה והתעשייה – זרוע העבודה, עמ' 27, פורסם: דצמבר 2021, כניסה: 17 במאי 2022.

⁴⁹ הלה אקסלרד ואח', [גברים חרדים בהייטק](#), עמ' 26.

⁵⁰ זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה, [שוק העבודה בישראל 2021 – תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה](#), עמ' 55–56.

לפי זרוע העבודה,
עיקר הגידול בשיעור
המועסקים החרדים
בענף ההייטק בשנים
2005–2019 נצפה
בקרב נשים חרדיות,
המהוות כשני שלישים
מהמועסקים החרדים
בו

שיעור הגברים
החרדים שהועסקו
בענף ההייטק בשנת
2019 היה 3.9%
מהגברים החרדים
המועסקים

שיעור הנשים
החרדיות שהועסקו
בענף ההייטק בשנת
2019 היה 1.5%, אך
לא צוין מה מספרן

המועסקות. באשר לגברים, לפי המחקר החדש של זרוע העבודה כשני שלישים מהגברים החרדים הם חסרי השכלה אקדמית או טכנולוגית;⁵¹ זאת, על פי אותו מחקר, למרות שבענף בכללו גדל בשנים האחרונות שיעורם של בעלי משלח היד הטכנולוגי, שהגיע במחצית השנייה של שנת 2021 ל-64%.⁵²

בדוח רשות החדשנות על ההון האנושי בענף בשנת 2020 דווח כי **מספר הסטודנטים החרדים משני המינים הלומדים לתואר ראשון במקצועות ההייטק עלה בעקביות בין השנים 2012-2020, וגם שיעורם מכלל הסטודנטים גדל בשנים אלה מ-2.5% ל-3.9%**. כפי שנטען בדוח, מדובר עדיין בשיעורים נמוכים, אולם באוכלוסייה החרדית טמון פוטנציאל משמעותי להגדלת מספר העובדים בענף.⁵³

מהמחקר החדש שנערך עבור זרוע העבודה עולה כי **פערי השכר בין גברים חרדים ליהודים לא חרדים העובדים בענף ההייטק רק גדלו לאורך השנים, מ-17% בשנת 2005 ל-25% בשנת 2019**.⁵⁴

נציין כי לפי דוח רשות החדשנות בנושא ההון האנושי בענף ההייטק בשנת 2020, במעבר לעבודה מרחוק, שהוא בתקופת מגפת הקורונה, טמונה הזדמנות להשתלבות מוגברת של אוכלוסיות המתאפיינות בתת-ייצוג בענף ההייטק, שכן הוא עשוי לסייע בגישור על חסמים תרבותיים, ריחוק גאוגרפי ומגבלות הקשורות לאיזון בין עבודה למשפחה.⁵⁵ מנגד, נטען על ידי נציגת בנק ישראל במרץ 2021 כי האוכלוסייה החרדית מתאפיינת בנגישות נמוכה למחשב ולאינטרנט, ולכן גם לעבודה מרחוק.⁵⁶

5. חסמי תעסוקה עיקריים

בדוח ועדת 2030 נמנו כמה חסמים מרכזיים לתעסוקת נשים וגברים חרדים, מבחינת השתלבות תעסוקתית (אתגר המיוחס בעיקר לגברים) או השתלבות בתעסוקה בשכר גבוה (אתגר המיוחס בעיקר לנשים). להלן יצוינו החסמים שנקשרו לכל אחד משני המגדרים, הן בדוח הוועדה והן במקורות נוספים. נציין כי חסמים מסוימים מאפיינים את שני המינים במידה שווה – למשל **נגישות תחבורתית מוגבלת** הקשורה בהסתמכות על תחבורה ציבורית בעיקר, **חוסר ההיכרות של מעסיקים עם רגישויות תרבותיות המאפיינות את החברה החרדית והעדר כלים מותאמים**

⁵¹ זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה, [שוק העבודה בישראל 2021 – תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה](#), עמ' 56.

⁵² זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה, [שוק העבודה בישראל 2021 – תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה](#), עמ' 50.

⁵³ רשות החדשנות ועמותת Start-up Nation Central, [דוח הון אנושי בתעשיית ההייטק 2020](#), עמ' 17.

⁵⁴ זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה, [שוק העבודה בישראל 2021 – תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה](#), עמ' 56.

⁵⁵ רשות החדשנות ועמותת Start-up Nation Central, [דוח הון אנושי בתעשיית ההייטק 2020](#), עמ' 15.

⁵⁶ ניצה (קלינר) קסיר, [משבר הקורונה בשוק העבודה והשלכותיו על האוכלוסייה החרדית](#), מצגת לכנס החטיבה למידע ולסטטיסטיקה, בנק ישראל, שקופית 16, 17 במרץ 2021, כניסה: 12 ביוני 2022.

לפי רשות החדשנות, מספר הסטודנטים החרדים משני המינים הלומדים לתואר ראשון במקצועות ההייטק גדל בעקביות בשנים האחרונות, ושיעורם מכלל הסטודנטים גדל ל-3.9% בשנת 2020

חסמים להשתלבות גברים ונשים חרדים בתעסוקה כוללים נגישות תחבורתית מוגבלת, העדר כלים מותאמים לאיתור ולמיון מועמדים חרדים לעבודה, ורתיעת מעסיקים מביצוע התאמות לשם קליטת עובדים חרדים

לאיתור ולמיון מועמדים חרדים לתפקיד, וכן **רתיעת מעסיקים מהעסקת חרדים** מחשש שיידרשו לשם כך התאמות מרחיקות לכת במקום העבודה.⁵⁷

להלן החסמים המרכזיים לתעסוקת גברים חרדים:

חוסר משמעותי במיומנויות יסוד, כגון ידע באנגלית ובמתמטיקה ואוריינות דיגיטלית, המתבטא גם בשיעור נמוך מאוד של בעלי תעודת בגרות (כ-2%) ושל מסיימי לימודים על-תיכוניים.⁵⁸

איסור על עבודה או רכישת השכלה לא תורנית לפני גיל 24 כתנאי לקבלת פטור מגיוס לצה"ל – מצב הגורם לירידת שיעור התעסוקה בגיל צעיר, לאי-יכולת לרכוש מיומנויות נדרשות, ולכניסה לשוק העבודה בשלב שבו יש כבר צורך מיידי בהכנסה כדי לפרנס משפחה.⁵⁹

חסמים כלכליים נוספים המתבטאים בתמריץ שלילי לצאת לעבודה בשכר נמוך, כתוצאה משילוב בין התמיכה הישירה והעקיפה של המדינה בתלמידי הישיבות לבין כניסתם המאוחרת לשוק העבודה (לאחר סיום ישיבה גבוהה באמצע שנות העשרים לחייהם) ובהעדר הכשרה הולמת – שילוב המביא רבים לבחור בקבלת תמיכה על פני עבודה שאינה מבטיחה בהכרח הכנסה יציבה המספיקה לכלכלת המשפחה.⁶⁰

קשיים תרבותיים וחברתיים המקשים על שילוב בענפים עתירי שכר.⁶¹ לדוגמה, התפיסה הרווחת בקרב החברה החרדית של תעסוקה כצורך פרנסה ולא ככלי חשוב למימוש עצמי – תפיסה המשפיעה על המוטיבציה לנטילת מחויבויות לצורך קידום, וכן העובדה שחלק מהגברים ממשיכים בלימודי קודש גם בגיל מבוגר ומקבלים בשל כך תמיכות והטבות, העלולות להוות תמריץ שלילי לקידום בעבודה.⁶² נוסף על כך, העסקת חרדים מחייבת ביצוע התאמות מסוימות במקום העבודה, כגון מטבח כשר, מקום וזמן לתפילה והקפדה על לבוש צנוע.⁶³

נוסיף כי בנייר המדיניות מדצמבר 2021 בנושא שילוב גברים חרדים בענף ההייטק, הוצגו ממצאי ראיונות שנערכו באותה שנה עם מעסיקים בענף. מהראיונות עלה כי על מנת להתקבל

⁵⁷ נטע משה, [מיפוי חסמים העומדים בפני קידום חרדים בתפקיד ובשכר בעבודה](#), עמ' 8.

⁵⁸ [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם](#), עמ' 67.

⁵⁹ [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם](#), עמ' 67.

⁶⁰ [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם](#), עמ' 67-68; נטע משה, [מיפוי חסמים העומדים בפני קידום חרדים בתפקיד ובשכר בעבודה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, עמ' 4-5, פורסם: 9 באוגוסט 2016. נוסף על כך, משך הלימודים האקדמיים הממוצע של סטודנט חרדי ארוך יחסית (קרוב לחמש שנים), וכמחציתם מהם נושרים לפני תום הלימודים. נטע משה, שם.

⁶¹ [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם](#), עמ' 67-68.

⁶² נטע משה, [מיפוי חסמים העומדים בפני קידום חרדים בתפקיד ובשכר בעבודה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, עמ' 7, פורסם: 9 באוגוסט 2016.

⁶³ נטע משה, [מיפוי חסמים העומדים בפני קידום חרדים בתפקיד ובשכר בעבודה](#), עמ' 8.

מעסיקים בענף
ההייטק דיווחו על
קשיי העסקה של
חרדים הקשורים
לחוסר שליטה
באנגלית, קשיים
בעבודת צוות
ובלמידה עצמאית,
והשקעה מופחתת
בעבודה כתוצאה
מתפיסתה כמקור
פרנסה בלבד

לעבודה וכדי להצליח בה ולהתקדם לתפקידים בכירים יותר, נדרשים בעיקר שליטה באנגלית; ידיעת מתמטיקה ברמת 4 – 5 יחידות לימוד; כישורים אישיים (כמו יכולת לימוד עצמי, מחויבות לעבודה, יוזמה, הצפת בעיות והתמודדות עצמאית עימן, ומוטיבציה להשגת פיתרון מהיר לבעיות שהתעוררו); כישורים בין-אישיים (יכולת עבודה בצוות, חשיבה מערכתית והשתלבות בתהליכי למידה וחשיבה הדדיים); השתלבות בתרבות הארגונית של החברה (לרבות פעילויות חברתיות, וגם עבודה בשעות ממושכות ובלתי-שגרתיות לאורך כל השנה); יכולת להגיע למקום העבודה המרוחק או לעבוד מהבית.⁶⁴ **במהלך הראיונות עם המעסיקים נקשר הקושי בגיוס עובדים חרדים בעיקר להעדר שליטה באנגלית, לרמה לא מספקת של יכולת למידה עצמאית ושל שיתוף פעולה במסגרת צוות, וכן לחוסר מוטיבציה להשקיע בעבודה כתוצאה מתפיסת העבודה כמקור פרנסה יותר מאשר כהזדמנות להתפתחות אישית ומקצועית.**⁶⁵

ועדת 2030 העריכה (על פי אומדן ראשוני) כי במטרה לעמוד ביעד שיעור התעסוקה לשנת 2030 יידרש שילובם של כ-130,000 עובדים חרדים במשק, לצד קידום העובדים הקיימים לשם עמידה ביעד האיכות. לפיכך הוועדה המליצה על הצעדים האלה: מתן דגש על השתלבות גברים חרדים בתעסוקה בשכר גבוה במתווה חוק הגיוס, כך שגיל הפטור משירות לא יעלה על 22 ויתאפשרו הכשרה והכוון תעסוקתי בגיל צעיר, לצד הקלת ההגבלות על מקבלי הפטור כדי שיוכלו לעבוד ולרכוש השכלה רלוונטית; המשך תוכניות קיימות שהוכחו כאפקטיביות, לצד פיתוח תוכניות חדשות הממוקדות בגיל היציאה לעבודה; פיתוח תוכניות לשיפור ההון האנושי בדגש על אנגלית, מתמטיקה בסיסית, אוריינות דיגיטלית, לימודי הנדסאות ועוד; עיבוי ופיתוח כלים ותמריצים לשילוב תעסוקתי בענפים עתירי שכר בדגש על ענף ההייטק, ובפרט במסגרת מרכזי ההכוון התעסוקתי; צמצום חסמים כלכליים ובפרט בנוגע לכלי הסיוע הממשלתיים המקטינים את כדאיות היציאה לעבודה.⁶⁶ המלצות אלה לא פורטו לצעדים קונקרטיים.

להלן החסמים המרכזיים לתעסוקת נשים חרדיות:

בין החסמים
לתעסוקת נשים
חרדיות, ובמיוחד
בשכר גבוה: אילוצי
בית ומשפחה; מחסור
ברקע לימודי; חסמים
חברתיים ותרבותיים;
מגוון מצומצם של
תחומי לימוד ומיעוט
לימודים אקדמיים

צורך לאזן בין תעסוקה למטלות הבית והמשפחה, במיוחד לאור גודלן של המשפחות ומרכזיותן של הנשים בניהול משק הבית ובהורות.⁶⁷ בהקשר זה, מחסור במעונות יום מפוקחים ומסובסדים ובמסגרות המשך כגון צהרונים משפיע באופן בולט על יכולתן של אימהות במשפחות גדולות לצאת לעבודה ולהתקדם בה.⁶⁸

⁶⁴ הלה אקסלרד ואח', **גברים חרדים בהייטק**, עמ' 50 – 51.

⁶⁵ הלה אקסלרד ואח', **גברים חרדים בהייטק**, עמ' 51.

⁶⁶ [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם](#), עמ' 68.

⁶⁷ [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם](#), עמ' 69.

⁶⁸ נטע משה, [מיפוי חסמים העומדים בפני קידום חרדים בתפקיד ובשכר בעבודה](#), עמ' 7 – 8.

מחסור ברקע לימודי (לרבות העדר תעודת בגרות), המגבילים את היכולת לעבור הכשרה אקדמית ומקצועית.⁶⁹

חסמים חברתיים ותרבותיים – לדוגמה, רבות מהנשים החרדיות נמנעות מהשתתפות בקורס הכשרה מקצועית אם הוא מעורב מגדרית.⁷⁰ כמו כן, נשים חרדיות נוטות לייחס משקל רב ליציבות ולביטחון תעסוקתי, כחלק מתפיסת התעסוקה כדרך לפרנסת המשפחה יותר מאשר כאמצעי להגשמה עצמית, ולכן הן ממעיטות לנצל הזדמנויות לקידום הכרוכות במעבר בין מקומות עבודה.⁷¹ נוסף על כך, נשים חרדיות מעדיפות לעתים קרובות לעבוד בסביבה חרדית, מה שמצמצם את אפשרויות התעסוקה והקידום.⁷² גם מצד מעסיקים עלולה להיות רתיעה מהאפשרות של חופשות לידה רבות, אם כי הניסיון מראה שנשים חרדיות יוצאות לחופשה לידה קצרות יותר בהשוואה לנשים יהודיות אחרות.⁷³

מגוון מצומצם של תחומי לימוד ומיעוט לימודים אקדמיים, המקשים על ניידות וקידום מקצועי. למרות הרחבה מסוימת בתחומי הלימוד בשנים האחרונות, למשל לתחומי שיווק, גרפיקה והנדסאות תוכנה, הפוטנציאל האקדמי של הנשים אינו בא לידי ביטוי מלא בלימודים ובתעסוקה.⁷⁴

ועדת 2030 העריכה כי לשם עמידה ביעד התעסוקה יידרש שילוב של כ-114,000 נשים חרדיות במשק עד לשנת 2030, לצד השקעה ניכרת בשילוב ובקידום תעסוקתי בענפים עתירי שכר שיביאו להגדלת היקפי המישרה והשכר. בהתאם לכך המליצה הוועדה על הצעדים האלה: עיבוי ההכשרות המקצועיות בתחומי מחשבים ואמצעים דיגיטליים בסמינרים ומחוז' להם והגברת השילוב בלימודי השכלה גבוהה בתחומים הרלוונטיים לתעשיית ההייטק; שילוב בענפי בריאות, פיננסים ועוד, בין השאר באמצעות בחינה רגולטורית של הדרישות בענפים אלה והקלת הכניסה אליהם ללא-אקדמאיות באמצעות מסלולי הכשרה מקצועית; פיתוח תוכנית פיילוט להסבת מורות ותוכניות קידום לנשים עובדות (תמריצים להארכת שעות העבודה, מנטורינג ועוד); בחינת הנהלים בתחום מעונות היום ובתחום מכסות ההוראה כדי לתמוך בהגדלת היקפי

⁶⁹ הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם, עמ' 69.

⁷⁰ ג'רי אלמו-קפיטל, נתונים על השכלה גבוהה ועל הכשרה מקצועית של נשים חרדיות, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, עמ' 26, פורסם: 15 בנובמבר 2020.

⁷¹ נטע משה, מיפוי חסמים העומדים בפני קידום חרדים בתפקיד ובשכר בעבודה, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, עמ' 7, פורסם: 9 באוגוסט 2016.

⁷² נטע משה, מיפוי חסמים העומדים בפני קידום חרדים בתפקיד ובשכר בעבודה, עמ' 8.

⁷³ נטע משה, מיפוי חסמים העומדים בפני קידום חרדים בתפקיד ובשכר בעבודה, עמ' 9.

⁷⁴ נטע משה, מיפוי חסמים העומדים בפני קידום חרדים בתפקיד ובשכר בעבודה, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, עמ' 3.

**נשים חרדיות
מעדיפות לעתים
קרובות לעבוד
בסביבה חרדית, מה
שמצמצם את
אפשרויות התעסוקה
והקידום**

המישרה בכלל ובהוראה בפרט; הסברה והנגשת מידע בנושא זכויות עובדים, שכר המינימום וגיוון אוכלוסיות בתעסוקה.⁷⁵

ועדת 2030 התייחסה באופן ספציפי לבני נוער חרדים עד גיל 18, וציינה כי הוצגה בפניה תוכנית חומש של משרד החינוך להגברת המצוינות והזכאות לבגרות בקרב נשים ולהגברת ההון האנושי בקרב גברים במגזר זה, בעיקר במסגרת בתי ספר של הזרם הממלכתי החרדי. בהקשר זה הוועדה המליצה להתמקד בצעדים האלה: חיזוק לימודי האנגלית והמתמטיקה, לרבות הנגשת לימודי אנגלית מקוונים; הרחבת המענים לנוער שאינו לומד במסגרות החרדיות המקובלות, בדגש על ישיבות טכנולוגיות, ישיבות אלטרנטיביות, חינוך בלתי פורמלי ועוד; הרחבת ההכשרות למורים במקצועות האנגלית והחשבון.⁷⁶

6. פעולות הממשלה להגברת שילוב חרדים בתעסוקה

כאמור, פנינו לזרוע העבודה בבקשת מידע על תוכניות ופעולות המבוצעות על ידי המדינה לצורך קידום התעסוקה ושיפור ההתאמה בין אוכלוסיית החרדים בגיל העבודה לבין תנאי השוק, אך מידע זה התקבל במידה חלקית ובאיחור רב, כך שאי אפשר היה להתייחס בפירוט לכל הסוגיות הרלוונטיות. כמו כן, על סמך המידע שנמסר לנו אי אפשר לקבוע מה מידת הצלחתן של התוכניות למיניהן.

זרוע העבודה דיווחה על התוכניות האלה:

**בשנת 2021 השתתפו
11,854 חרדים
בתוכניות של מרכזי
ההכוון התעסוקתי
ברחבי הארץ**

1. הפעלת מרכזי הכוון לחברה החרדית הפרוסים ברחבי הארץ, המעניקים שירותי ייעוץ וליווי וכן הפניה להכשרות מקצועיות, לרוב באמצעות שוברים או במימון המדינה. בתשובת המשרד לא נמסר כמה מרכזי הכוון קיימים והיכן הם ממוקמים. על-פי נתוני זרוע העבודה, בשנת 2021 פנו למרכזי ההכוון 18,961 חרדים (53% גברים ו-47% נשים) ו-11,854 חרדים השתתפו בתוכניות של המרכזים, 53% מהם גברים (6,283) ו-47% נשים (5,571). מזרוע העבודה נמסר עוד כי בשנת 2021 הושמו בעבודה 7,528 חרדים (60% היו גברים ו-40% נשים), אולם המושמים אינם כלולים בהכרח בין המשתתפים בתוכניות באותה שנה וייתכן שחלקם הושם בעקבות הליכים שהחלו בשנים קודמות, לכן לא ניתן ללמוד על שיעור המושמים מכלל המשתתפים באותה שנה. עוד נמסר כי 2,751 חרדים הופנו בשנת 2021 להכשרה מקצועית, מהם 51% היו גברים ו-49% נשים.⁷⁷

⁷⁵ הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם, עמ' 69.

⁷⁶ הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דוח מסכם, עמ' 73.

⁷⁷ לשכת הממונה על זרוע העבודה, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דא"ל, 9 ביוני 2022.

עד להשלמת מסמך זה לא התקבלו נתונים על מספר המשתתפים החרדים בלימודי הנדסאות

2. לימודי הנדסאות המנוהלים על ידי המכון הממשלתי לטכנולוגיה ומדע (מה"ט) של זרוע העבודה, המופקד על הסדרת אופן הכשרתם של הנדסאים וטכנאים מוסמכים במגוון רחב של מגמות לימוד בתחומים עדכניים, במוסדות לימוד שהוכרו על ידי המכון ונמצאים ברחבי הארץ. לדברי זרוע העבודה, לגברים חרדים נערך מבחן תמיכה ייעודי שתכליתו מימון שכר הלימוד ותמרוץ המוסדות הקולטים אותם ללימודים.⁷⁸ **עד להשלמת מסמך זה לא התקבלו נתונים על מספר המשתתפים החרדים במסלול לימודים זה.**

המיזם הלאומי לשילוב חרדים בהייטק, שהחל לפעול בשנת 2021, פתח עד כה חמש הכשרות עבור 130 משתתפים, שמהם סיימו 116

3. המיזם הלאומי לשילוב חרדים בהייטק, שהוא תוצר שותפות בין מינהל תעסוקת אוכלוסיות בזרוע העבודה, ארגון הג'וינט והקואליציה לתעסוקת חרדים. התוכנית נועדה לתת כלים לאנשים המתאפיינים ברמות קירבה שונות לעולם ההייטק, ולתת אבחונים, הכשרות, סדנאות ועוד בהתאם לצרכים של כל קהל יעד. המיזם אחראי גם על הקמת מערך קשרי מעסיקים, במטרה להתאים את ההכשרות לצרכיה של התעשייה ולקדם השמת מועמדים חרדים בחברות הייטק.⁷⁹ **לפי זרוע העבודה, המיזם החל לפעול בשנת 2021, ומאז פנו אליו יותר מ-6,000 מתעניינים. עד כה נפתחו חמש הכשרות עבור 130 משתתפים, שמהם סיימו 116, וזאת נוסף על משתתפים בסדנאות היכרות וחשיפה.⁸⁰**

במסגרת תוכנית "הזנקים" החלו עד כה שני מחזורים בהשתתפות 112 חרדים הלומדים במוסדות אקדמיים, כשני שלישים מהם גברים. שיעור הנשירה הוא 15%

4. תוכנית "הזנקים", שהיא שותפות בין מינהל תעסוקת אוכלוסיות בזרוע העבודה לבין העיר טורונטו, ומטרתה עידוד והכוונה של חרדים ללימודים אקדמיים במקצועות ההייטק, ליווי הסטודנטים ושילובם במישרות בשכר גבוה, תוך מתן כלים מקצועיים וכישורים "רכים". לפי הפרסום באתר, התוכנית פועלת גם מול מגזר המעסיקים להסרת חסמים בפני השתלבות חרדים, וסטודנטים – שברובם המכריע לומדים מדעי המחשב – מועסקים בחברות הייטק כבר במהלך לימודיהם.⁸¹ **עד כה החלו שני מחזורים, בהשתתפות 112 חרדים הלומדים במוסדות אקדמיים, כשני שלישים מהם גברים. שיעור הנשירה הוא 15%.⁸²**

5. תוכנית "הנדסאות פרימיום", הפונה לגופים מכשירים שיוסיפו תכנים ללימודי ההנדסאות בסמינרים ובמכללות המוכרות על ידי המכון הממשלתי לטכנולוגיה ומדע (מה"ט), במטרה להעשיר את הידע המקצועי של התלמידות בכלים נוספים ובהתמחות

⁷⁸ לשכת הממונה על זרוע העבודה, שם.

⁷⁹ [תוכניות תעסוקה לאוכלוסייה החרדית](#), אתר זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה, עודכן: 25 במאי 2022, כניסה: 6 ביוני 2022.

⁸⁰ לשכת הממונה על זרוע העבודה, שם.

⁸¹ [תוכניות תעסוקה לאוכלוסייה החרדית](#), אתר זרוע העבודה.

⁸² לשכת הממונה על זרוע העבודה, שם.

מעשית, כדי לסייע בהשתלבותן בענף ההייטק.⁸³ **הפעלת התוכנית צפויה להתחיל בקרוב.**⁸⁴

6. תוכניות בשיתוף עם השירות האזרחי וצה"ל להכשרה בתחומים הטכנולוגיים לצורך שירות בתחומים אלה תוך רכישת ניסיון תעסוקתי. לדברי זרוע העבודה **חלק מהתוכניות כבר פועלות**, ביניהן תוכנית "מעלות" במסגרת השירות האזרחי, שהשתתפו בה עד כה כ-100 גברים חרדים בשלושה מחזורים.⁸⁵

7. בתשובת זרוע העבודה צוינו גם תוכניות לעידוד מעסיקים בענף ההייטק לקליטת עובדים חרדים ולהתאמת סביבת העבודה, בין היתר באמצעות מתן שובר לסבסוד שכרו של עובד מהמגזר החרדי (וגם מאוכלוסיות נוספות) שסיים הכשרה אך טרם רכש ניסיון, בסכום שגובהו עד 2,250 ש"ח לחודש למשך עשרה חודשים, כלומר עד 22,500 ש"ח לעובד.⁸⁶ **לא דווח כמה עובדים וכמה מעסיקים קיבלו סיוע זה ובאיזה היקף.**

יש להוסיף כי בדוח מצב ההייטק של רשות החדשנות לשנת 2022 מדווח על מסלול קרן הון אנושי, שבמסגרתו פורסמו שני קולות קוראים ובעקבותיהם נבחרו 49 תוכניות שרובן מתמקדות בקידום אוכלוסיות המתאפיינות בתת-ייצוג בענף ההייטק ובהן, בין השאר, החברה החרדית. באתר פורסם שבעקבות הקול הקורא השני אושרו 19 תוכניות הכשרה לאוכלוסיות אלה, והן אמורות להכשיר במשך שנתיים 3,200 עובדים פוטנציאליים. כמו כן דווח על הכשרות מסובסדות בתקציב של כ-16 מיליון ש"ח, שיוטאמו לאוכלוסיות בתת-ייצוג, בדגש על המגזר החרדי והמגזר הערבי.⁸⁷ **לא ידוע לנו מה חלקן של התוכניות הייעודיות לחרדים מכלל התוכניות הללו, והאם קיים שיתוף פעולה בעניינן בין הרשות לבין זרוע העבודה.**

כפי שהוצג לעיל לא התקבל מידע מלא על מספר החרדים בתוכניות השונות וגם לשאלתנו בנוגע לתשואת ההכשרות השונות לא התקבל מענה מלא. בתשובת זרוע העבודה נמסר כי אין בידיה בשלב זה נתונים ייעודיים על תשואות ההכשרות בכל הנוגע לחרדים, ושהדבר כרוך בעיבוד שיימשך כמה שבועות ויתבצע על פי בקשתנו. לצד זאת צוין שפותח "מצפן מקצועות" – מודל המיועד לשמש כלי מדידה לאפקטיביות של כל הכשרה ולסייע לתעדוף ההכשרות ולוויסות המשאבים המופנים אליהן. כמו כן צוין שהמודל מוטמע בימים אלה בנהלי עבודה פנימיים של זרוע העבודה.⁸⁸

⁸³ תוכניות תעסוקה לאוכלוסייה החרדית, אתר זרוע העבודה.

⁸⁴ לשכת הממונה על זרוע העבודה, שם.

⁸⁵ לשכת הממונה על זרוע העבודה, שם.

⁸⁶ לשכת הממונה על זרוע העבודה, שם.

⁸⁷ רשות החדשנות, דוח שנתי: מצב ההייטק 2022, עמ' 58 - 59.

⁸⁸ לשכת הממונה על זרוע העבודה, שם.

חלק מהתוכניות להכשרה בתחומים הטכנולוגיים, בשיתוף עם השירות האזרחי וצה"ל, כבר פועלות

לא נמסר לנו כמה עובדים וכמה מעסיקים קיבלו סיוע לקליטה בענף ההייטק באמצעות שוברים לסבסוד שכר

אין בידינו מידע מלא על מספר החרדים שהשתתפו בתוכניות הסיוע של המדינה, וגם לא על מידת האפקטיביות שלהן. בתשובת זרוע העבודה נמסר כי בשלב זה אין בידיה נתונים ייעודיים על תשואות ההכשרות בכל הנוגע לחרדים

לדברי זרוע העבודה,
קידום חוק הגיוס הוא
צעד משמעותי,
שירחיב את
האפשרות להשתתף
בלימודים רלוונטיים
לשוק העבודה
ולהיכנס לשוק בגיל
צעיר יותר

לדברי זרוע העבודה,
יש לקדם תוכנית
ייעודית רב-שנתית
לעידוד תעסוקת
חרדים, ולצד זאת
לבחון תמריצים
ליציאתם לעבודה
כמו גם תמריצים
העלולים לפגוע בה

זרוע העבודה ציינה בפנינו צעדים נוספים שננקטו בשנים 2019-2021, שלדבריה יש להמשיך ולקדם. על פי תשובה זו נבנה שיתוף פעולה עם המועצה להשכלה גבוהה ועם מרכזי ההכוון, לשם מתן ייעוץ ייעודי לחרדים המבקשים לפנות ללימודים אקדמיים ומתן מעטפת תעסוקתית לסטודנטים חרדים באקדמיה, אולם לא נמסרו לנו נתונים על היקף הפעילות בתחום זה.⁸⁹ צעד משמעותי נוסף, לדברי זרוע העבודה, הוא קידום חוק הגיוס, שיביא להורדת גיל הפטור משירות צבאי ל-21 (ולאחר מכן לעלייה בהדרגה ל-23), וירחיב את האפשרות להשתתף בלימודים רלוונטיים לשוק העבודה על חשבון שעות הלימוד בישיבות; זאת נוסף על תיקון חוק השירות האזרחי כך שיורחבו אפשרויות ההתנדבות וההכשרה למתנדבים בתחומים טכנולוגיים ורלוונטיים לשוק העבודה, ושכרם יוגדל. לדעת זרוע העבודה נדרשת השלמת החקיקה של שני החוקים הללו כדי לאפשר כניסת חרדים לשוק בגיל צעיר יותר. לדבריה נדרשים גם קידום תוכנית תעסוקה ייעודית רב-שנתית שבמסגרתה יורחב היקף השירותים וההכשרות לחרדים, ובחינת תמריצים נוספים ליציאת חרדים לעבודה כמו גם בחינת תמריצים העלולים לפגוע בה, וכן שיפור לימודי מתמטיקה ואנגלית בקרב בנים חרדים.⁹⁰ לא נמסר מידע על סטטוס הטיפול בכל אחד מהתחומים הללו.

7. שאלות לדין

על בסיס המידע שהובא במסמך, אפשר להעלות כמה שאלות לדין:

1. **שיפורים נדרשים בתחום החינוך:** מהמסמך עולה כי לצד גיל הפטור מגיוס לצה"ל והתמיכות וההטבות המהוות תמריץ שלילי ליציאה לעבודה, חסם מהותי נוסף להשתלבות חרדים, במיוחד בענפים המתאפיינים בשכר גבוה, קשור להעדר השכלה פורמלית ולחוסר מיומנויות יסוד. נשאלת השאלה כיצד אפשר לסייע לאוכלוסיה החרדית לרכוש השכלה ומיומנויות יסוד אלה, מהם המהלכים המתאימים ביותר לשם כך, מיהם הגורמים המתאימים להובלת הנושא ומיהם הגורמים באוכלוסייה החרדית שעומדים על לידן בו.
2. **תשתיות תומכות ביציאה לעבודה:** במסמך הוצגו חסמי תעסוקה (ובמיוחד במישרה מלאה) הנובעים מאורח החיים החרדי, כדוגמת הצורך בטיפול במספר רב של ילדים לאורך יום עבודה מלא. לצד שירותי הייעוץ, ההכשרה וההשמה, המופעלים כבר כיום, נשאלת השאלה כיצד אפשר לסייע ליציאת חרדים (ובעיקר נשים) לעבודה באמצעות מתן מעטפת של שירותים תומכים, המספקים מענה לאילוצים משפחתיים ויכולים לאפשר את הגדלת היקפי המשרה.

⁸⁹ לשכת הממונה על זרוע העבודה, שם.

⁹⁰ לשכת הממונה על זרוע העבודה, שם.

3. **קידום תרבות ארגונית משלבת:** כפי שהוצג במסמך, חלק מהחסמים להשתלבות חרדים בתעסוקה קשורים בפערים תרבותיים וחברתיים מסוגים שונים, הדורשים נכונות לשילוב מצד העובדים החרדים, המעסיקים והעובדים שאינם חרדים כאחד. נשאלת השאלה באילו אמצעים אפשר לקדם את מודעות המעסיקים ואת התרבות הארגונית במקומות העבודה, בכיוון של הגברת הגיוון התעסוקתי בכלל ובהקשר החרדי בפרט, ומה צריך להיות תפקידה של המדינה בנושא זה.

4. **הערכה ומיקוד של ההכשרות המקצועיות:** כפי שעולה מהמסמך, מנתוני זרוע העבודה שהועברו לידינו לא ניתן לקבל תמונה מלאה על מכלול התוכניות המיועדות לסייע לאוכלוסייה החרדית ועל מספר החרדים המשתתפים בתוכניות אלה. זרוע העבודה פיתחה כלי להערכת מסלולי ההכשרה השונים, אך נראה שנתוני התשואה של כל הכשרה עדיין אינם מהווים בה כלי עבודה זמין ובסיסי לצורך תעדוף ומיקוד של מערך ההכשרות. כמו כן, קיים חשש שתוכניות הכשרה מסוימות מנוהלות על ידי גורמים ממשלתיים שונים וללא תיאום ביניהם. לאור זאת נשאלת השאלה כיצד אפשר להגביר את התיאום בנושא ולייעל את ההשקעה בהכשרות, בין השאר על בסיס התעדכנות מתמדת בצרכי השוק ומדידת תשואות.

5. **תכנון מדיניות יעילה וישימה:** הדוחות השונים שנכתבו במהלך השנים ועסקו בנושא תעסוקת חרדים הצביעו על החסמים המרכזיים העומדים בפני השתלבותה של אוכלוסייה זו בשוק התעסוקה ובמשרות בשכר גבוה, ונראה כי קיימת הסכמה גם באשר למכלול הצעדים שבהם יש לנקוט לשם התמודדות עם חסמים אלה. עם זאת, עולה השאלה אם ישימותם ויעילותם של צעדים אלה נבחנה באופן שיטתי במהלך השנים, והאם תכנון המדיניות בתחום זה נעשה בשיתוף עם האוכלוסייה החרדית.